

УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ ВІДНОСИНИ НАПРИКІНЦІ ІХ-СЕРЕДИНИ ХІІІ СТ.

ЛУКАЧ Б.І.

кандидат історичних наук, професор

Дипломатична академія України
при МЗС України

Українсько-угорські стосунки сягають у глибоку давнину, мають більш ніж тисячолітню традицію. Актуальність подальшого дослідження цієї теми полягає і в тому, що як російська, так і радянська історична наука відкидали можливість будь-якого самостійного існування українського народу й тим більш його самостійної зовнішньої політики. У той же час факти свідчать зовсім про інше. Так, чимало видатних подій ІХ-Х ст. відбувалися в Угорському урочищі під Києвом. У «Повісті временних літ» походження його назви пояснюється так: «Идоша угри мимо Киев горою, еже ся зоветь ныне Угорское, и пришедше к Днепру сташа вежами, беша бо ходяща аки се половцы. Пришедше от вьстока и устремившася через горы великия, яже прозвашася горы Угорския» (Карпати – Б.Л.). Те, що угри тут дійсно стояли, підтверджується існуванням на горі двору їх вождя Альми (давньоруською – Олми), про що під 882 р. повідомляє «Повість временних літ»¹. У зв'язку з прибуттям в Угорське урочище Олега, який вбив Аскольда і Діра і «несоша на гору, и погребоша (Аскольда – Б.Л.) на горе, еже ся ныне зоветь Угорское, где ныне Ольмин двор». (В знак перебування угорців 13 грудня 1997 р. тут відкрито пам'ятний знак). Повість містить також свідчення про активну українсько-угорську торгівлю Х ст.

Відомо, що в перші десятиріччя ХІ ст. син першого угорського короля Іштвана мав велику слов'янську (українську) військову дружину, а двоюрідний брат короля Ласло Сар був одружений на київській княжні.

Особливо інтенсивно українсько-угорські відносини розвивалися з середини ХІ ст. до середини ХІІІ ст. У 1043-1046 рр. майбутній угорський король Ендре І та його брат Левенте жили при дворі великого князя Ярослава Мудрого, з дочкою якого Анастасією Ендре побрався. Онук Мудрого, тмутараканський князь Ростислав Володимирович, був одружений з угорською

герцогинею.

Династичні зв'язки угорських королів з українськими князями зміцнювалися і в наступні роки, що відкривало перед першими можливість втручатися у внутрішньополітичне життя українських земель. Король Ласло, донька якого вийшла заміж за сина Святослава Ярославовича, довгий час намагався посадити зятя на київський престол. Він же здійснив перший похід проти Василька Ростиславовича Тмутараканського, який підбурював половців проти угорців у 1091 р., і уклав з ним мир. Невдалим через поразку 1099 р. під Перемишлем виявилось втручання в українські справи короля Калмана, якого запросив київський князь Святополк (1093-1113) проти Василька, Володимира й Давида. У свою чергу, київські князі теж не залишилися байдужими до угорських справ.

Брат короля Калмана Алмош 1104 р. намагався при підтримці свого тестя київського князя Святополка скинути з трону Калмана, який, щоб одержати допомогу проти брата, 1112 р. одружився з донькою Володимира Мономаха – Євфемією. Ці події заклали підґрунтя для внутрішньоугорських чвар, які не припинялися до середини XII ст. Річ у тому, що Калман незабаром розлучився з дружиною і не визнав своїм її сина Бориса, який потім довгі роки боровся за угорський трон.

У 1118 р. до наступника Калмана, короля Іштвана II, втік володимирський князь Ярослав Святополкович³ йому на допомогу проти поляків угорський король повів своє військо під Володимир-Волинський. Проте поляки вбили Ярослава, а угорське військо відмовилося наступати. Таким чином, похід виявився невдалим. У той же час на київському троні сидів син Володимира Мономаха Мстислав, брат Євфемії³ дядько Бориса, які, у свою чергу, теж спробували втрутитися в угорські справи через те, що ні у Калмана, ні у Іштвана не було прямих наступників.

Завдяки тісним родинним зв'язкам з українськими князями, угорські королі Бела II і Геза II активно втручалися у феодальні війни, що роздирали Україну в 30-50-ті роки XII ст., посилаючи загоны на підтримку одним князям проти інших.

У 1141 р. на угорський трон вступив Геза II, син Бели II, проти якого на підтримку чеського короля виступив Борис, який навіть захопив Пожонь (Братислава)³ звернувся за допомогою до німців, французького короля і навіть до хрестоносців. Геза II у 1146 р. одружився з онукою Володимира Мономаха Євфросіною, брат якої Ізяслав Мстиславович саме тоді став київським князем. Цей шлюб ще більше затягнув Угорщину у чвари, що невпинно точилися між українськими князівствами. Особливо Геза II підтримував Ізяслава у його

боротьбі за Київ проти Юрія Долгорукого, якому допомагав Володимир Галицький. Цьому сприяло і те, що брат Ізяслава Володимир одружився з донькою угорського бана Белоша.

З кінця XII ст. зовнішня політика Угорщини щодо України починає набувати загарбницького характеру. Так, у 1188 р., після вигнання з Галича волинського князя Романа Мстиславовича, який перед тим захопив це місто, Бела III зробив великим князем Галицьким замість колишнього князя Володимира свого сина Ендре, якого галичани прогнали у 1190 р.

На початку XIII ст. Галич загарбали поляки та угорці. Малолітній князь Данило Романович знайшов притулок в Угорщині, у короля Ендре II, який пізніше змінив свою політику і сам хотів володіти Галичем, використовуючи міжусобиці українських князів.

Таким чином поводився також король Бела IV. Протягом перших десятиріч XIII ст. він теж неодноразово втручався в українські справи, підтримуючи то Данила Галицького, то інших князів, навіть у роки монголо-татарської навали. Лише після укладення у 1246 р. Белою IV довготермінового союзу з галицько-волинським князем Данилом Романовичем Угорщина відмовилася від своїх зазіхань на галицько-волинські землі.

ПОСИЛАННЯ

¹ Повесть временных лет. - М. -Л., 1950. - Под 882 г.